

<https://doi.org/10.62837/2026.5.299>

ABDULLAYEVA XƏDİCƏ RAMİZ QIZI
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
Bakı Dövlət Universiteti
E-mail: q.abdullayeva.xadica@mail.ru
ORCID ID: 0000-0001-9388-4594

TƏRCÜMƏDƏ EKVALENTLİK MƏSƏLƏSİ VƏ LİŊVİSTİK PROBLEMLƏR

**(Azərbaycan və fransız dillərinə dair ənənəvi və elektron lüğətlər
əsasında aparılan araşdırma)**

Xülasə

Məqalədə dillərarası ekvivalentlik məsələsi tərcümə fəaliyyətinin, bir çox hallarda, dilçilik araşdırmalarının əsasını təşkil etməsi və, eyni zamanda, dilçilik materialından qaynaqlanması prizmasından araşdırılır. Mövzu üzrə yanaşmalara baxış ekvivalentliyin çoxaspektli bir anlayış olmasını, onun həm dilçilik, həm social və mədəni, həm də koqnitiv yönümlü olmasını göstərir. Dillərarası ekvivalentliyin müəyyən edilməsi ilk növbədə leksikoqrafik materialın əsasında reallaşdığına, müasir dövrdə isə elektron lüğətlərin daha tələbatlı olduğuna görə, ənənəvi və elektron lüğətlərin təqdim etdiyi məlumat müqayisə olunur və ortaya çıxan problemlər təhlil olunur.

Açar sözlər: ekvivalentlik, linqvistik problemlər, ənənəvi lüğətlər, elektron lüğətlər, struktur ekvivalentlik, semantik ekvivalentlik

Giriş. Məqalədə araşdırılan mövzu, əslində, dilçiləri, tərcüməçiləri və tərcüməşünasları bütün zamanlarda düşündürmüşdür. Mətnlərin, cümlələrin, sözlərin, ifadələrin qarşılaşdırılan dillərdə ifadəsi həmişə mümkündürmü və cavab müsbət olduğu halda, buna hansı dil vasitələri ilə nail olunur? Mümkün olmaması nə kimi səbəblərlə bağlıdır? Söhbət mətndən, cümlədən gedirsə hər sözü sözlə ifadə etmək olurmu? Tək bir söz tərcümə olunursa onun semantikasi digər dildə nə dərəcədə dolğun reallaşır? Hansı mənalar aktuallaşır? İfadə, frazeoloji birləşmə, idiom tərcümə edilirsə, onlar üçün tapılan qarşılıq nə dərəcədə uyğun və uğurlu olur? Uyğunsuzluqlar necə izah olunur? Bu kimi suallar leksikologiya, semasiologiya, leksikoqrafiya, tərcüməşühaslıq sahələri üzrə fəaliyyət göstərən mütəxəssislərin daim maraq dairəsində olub və tədqiqat obyektini kimi çıxış edib.

Hal-hazırkı araşdırmanın isə aktuallığı, tərcümədə ekvivalentlik məsələsinin həllində müasir lüğətlərin, o cümlədən, elektron resurların təqdim etdiyi məlumatların dillərarası ekvivalentliyi təmin etmək baxımından nə dərəcədə yararlı olmasının, tərcümə zamanı nə kimi linqvistik problemlərin üzə çıxdığının öyrənilməsi ilə bağlıdır.

Tədqiqat materialı olaraq Azərbaycan və fransız dillərinin sanballı hesab olunan ənənəvi lüğətlərinin, eləcə də bu dillərə dair tərcümələri dəstəkləyən bir sıra elektron lüğətlərin sözlükləri çıxış edir. Bu əsasda, dil materialı qarşılaşdırılır, təsvir və təhlil olunur.

Mövzuya dair elmi yanaşmalara baxış. Ekvivalentlik problemi həm müqayisəli dilçilik, həm də ümumiyyətlə dilçilik araşdırmaları baxımından önəm kəsb edən tərcümə fəaliyyətində mərkəzi yer tutur. Bu ondan irəli gəlir ki, sözügedən anlayış, dil vahidlərinin dillərarası ifadə tərzini, bir dildən digər dilə edilən çevirmələrin mahiyyətini, yəni bir dilə aid olan söz, söz birləşmələri, eləcə də mətnlərin məzmununun digər dildə mümkün qədər tam, dəqiqliklə çatdırılması ilə bağlı bir çox məsələni ehtiva edir. Başqa sözlərlə desək, ekvivalentlik, iki yaxud daha çox dildə söz və birləşmə səviyyəsində eyni məfhumun, mətn, kontekst səviyyəsində isə eyni məzmunu təşkil edən mənaların, struktur əlaqələrinin, funksiyanın, üslubi təsirin uyğunluğunu müəyyən edən çoxaspektli hadisə kimi çıxış edir.

İlk baxışda, ekvivalentliyə nail olunması sadə görünə bilər, lakin təcrübədə bu, kifayət qədər mürəkkəbdir, xüsusilə də söhbət strukturu baxımından əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənən dillərdən gedirsə. Mətnlər əsasında araşdırmalar həyata keçirən E.B.Kozerenko hesab edir ki, ekvivalentlik yalnız nisbi ola bilər və bu nisbiliyin dərəcəsi mətnlərin növündən asılıdır (6; 2). Müəllifin, mətni xüsusi vurğulamasına diqqət yetirək. Həqiqətən də, ayrı-ayrı sözlər və cümlələr üçün digər dildə, əksər hallarda, məna, struktur və funksiya baxımından qarşılıq tapmaq daha asan olur, belə leksik vahidlər də tam ekvivalentlər kimi çıxış edir. Mətnin ekvivalentliyi isə çox vaxt müəyyən uyğunlaşdırmalar tələb olunduğundan ya semantik, ya da struktur cəhətdən pozulur.

Dillərarası çevirmələrə və müvafiq uyğunlaşdırmalara dair müxtəlif linqvistik məsələlər bir sıra elmi araşdırmalarda tədqiq olunmuşdur. Müəlliflərin bir çoxu bu fəaliyyəti bildirmək üçün transformasiya termini işlədir. Q.Q.Babalova belə tərif verir: transformasiya mənbə dildəki bir formanın hədəf dildəki digər forma ilə əvəz edilməsidir, dil forması olaraq isə nitq hissəsi, söz birləşməsi, qrammatik quruluş çıxış edə bilər (1; 23). A.İ.Klişin transformasiyaları qrammatik və leksik olaraq iki növə ayırır, bu zaman, qrammatik növ daxilində, nitq hissələri əsasında edilən transformasiyalarla sintaktik transformasiyalar fərqləndirilir (5;30). L.S.Barxudarov da transformasiya məsələsini araşdırır və “Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода)” (“Dil və tərcümə (Tərcümənin ümumi və fərdi nəzəriyyəsinin məsələləri)” adlı əsərində bu prosesin dörd növünü təsvir edir. Bunlar, yerdəyişmə, əvəz etmə, əlavə etmə və tərcümə etməkdən imtina (2). Məlumatın bir dildən digər dilə çevrilməsi üsulları həm də V.N.Komissarov, T.A.Kazakova, L.F.Dmitriyeva və digər tədqiqatçılar tərəfindən araşdırılıb. Bütün bu kimi

tədqiqatların əsas məqsədi qarşılaşdırılan dillərə aid olan formaların ekvivalentliyini təmin edən üsulları müəyyən etməkdir.

Avstraliyalı dilçi və tərcüməşünas A.Pim, ekvivalentlik əlaqəsini yalnız mənbə mətn və onun konkret tərcüməsi arasında deyil, həm də mənbə mətn və onun hər bir tərcüməsi arasında eyni mənanın qorunub saxlanması üzərindən nəzərdən keçirir (25; 11). Beləliklə, faktiki olaraq, tərcümə paradigmaları məsələsi gündəmə gəlmiş olur. Sözügedən müəllif, hal-hazırda rus və avropa dilləri üzrə tədqiqatlar həyata keçirən tərcümə nəzəriyyəçilərinin ekvivalentliyə nail olmaq üçün mətnlərdə aparılan dəyişdirmə üsullarını öyrəndiklərini bildirir və, öz növbəsində, bu mövzuya marağın olmasını təsdiqləyir (25; 11-12).

Tanınmış dilçi C.Kətford ekvivalentliyin, dilin həm bütün səviyyələrinə, həm də ayrı-ayrı “mərtəbələrində” - səs, ritm, söz, cümlə, semantik yaxud mədəni funksiya və s. aid olmasından və müvafiq öyrənilməsinin mümkünlüyündən bəhs edir (10; 75-76). Bu üsul kifayət qədər səmərəli görünür, çünki eyni dil hadisəsinin, vahidinin, funksiyasının müxtəlif dillərdə ifadə tərzini müəyyənləşdirməyə imkan yaradır.

Digər bir ekvivalentlik, C.Kətfordun yuxarıda istinad edilən fikrində də qeyd olunduğu kimi, mədəni funksiyanın qorunub saxlanması ilə əlaqədardır. Tərcümə prosesində mədəni funksiyanın nəzərə alınmasına önəm verən dilçilərdən biri Y.Naydadır. O, sözügedən amildən çıxış edərək, ekvivalentliyin iki növünü fərqləndirir: “formal ekvivalentlik” və “dinamik ekvivalentlik”. Birincisi, mənbə dildəki formaların qorunub saxlanılmasını hədəfləyirsə, ikincisi, diqqəti mənbə və tərcümə mətninin eyni yaxud oxşar mədəni funksiya yerinə yetirməsinə yönəldir (22). Məlum olduğu kimi, dilin, dillərarası münasibətlərin etnik xüsusiyyətlər, mədəni aspekt baxımından dəyərləndirilməsi V. fon Humboldtdan başlamış və E.Sapir və B.Uorf tərəfindən davam etdirilmişdir. Bu yanaşmaya əsasən, müxtəlif dillərin strukturu insanların dünyanı qavramasına və düşünməsinə təsir göstərir. Bununla bağlı, ayrı-ayrı etnik qruplar reallığı fərqli cür təsəvvür edirlər. F.de Sössür də iyirminci əsrin əvvəlində öz məşhur “Ümumi dilçilik kursu” adlı əsərində ingilis və fransız dillərində “qoyun” anlayışını bildirmək üçün işlənən *sheep* (ing.) və *mutton* (ing.), eləcə də *mouton* (fr.) sözlərinin reallıqda heyvan adı və ətini bildirmək üçün ekvivalent sayıla bilmədiyini söyləyirdi. Ümumiyyətlə, strukturalizm tərcümədə ekvivalentliyi, mədəni amilə əsaslanaraq, nəzəri cəhətdən mümkünsüz kimi təqdim etdi. Sözügedən cərəyanın ən görkəmli nümayəndələrindən biri R.Yakobson “О лингвистических аспектах перевода” (“Tərcümənin linqvistik aspektləri”) adlı məqaləsində almanların ölümü kişi qismində (*der Tod*, k.c.), rusların isə qadın kimi təsəvvür etdiyini (*смерть*, q.c.) və bu kimi dillərin sözlər üçün cins müəyyən etdiyini bildirir. O, hətta incəsənətdə və əsatirlərdə müxtəlif obrazların insan görkəmində, kişi yaxud qadın olaraq, təsvir edilməsini təsadüfi hesab etmir və rəssamın ana dilindəki qrammatik cins kateqoriyasına uyğun müəyyənləşdiyini söyləyir. Dilçi alimin sözügedən məqaləsində tərcümə, dilçilik və semiotika

elmlərinin problemi kimi təqdim olunur, onun dildaxili, dillərarası və işarələrarası kimi üç növünün olması bildirilir (8). Göründüyü kimi, müxtəlif dillər arasında dil vahidlərinin ekvivalentliyinin müəyyən edilməsi həm dilçilik, həm də mədəni kontekstin nəzərə alınmasını tələb edir.

Fransız tərcümə nəzəriyyəçilərindən D.Seleskoviç və M.Lederer isə bir dilə aid olan hər hansı bir məlumatın digər dildə çatdırılmasında təfsirin əhəmiyyətini vurğulayırlar. Onlar interpretativ adlanan nəzəriyyə irəli sürürlər. Daha doğrusu, M. Ledererin, “Interpréter pour traduire - La théorie Interprétative de la traduction (TIT)” (“Tərcümə etmək üçün şərh etmək – Tərcümənin interpretativ nəzəriyyəsi (TİN)”) adlı məqalədə qeyd etdiyi kimi, tərcümədə interpretativ nəzəriyyənin əsasları ilk dəfə 1960-cı illərdə D.Seleskoviç tərəfindən qoyulmuşdu və artıq 1970-ci illərdə öz ətrafına xeyli sayda tərəfdarlar cəlb etmişdi. Məqalədə, tərcümə edərkən ayrı-ayrı sözlərin mənasının deyil, tərcüməçinin anladığı mənanın çatdırılmasının və gözəl dil bilikləri ilə yanaşı ekstralinqvistik biliklərin olmasının vacibliyi vurğulanır. Bundan savayı, D.Seleskoviç, tərcümə prosesində fikrin ümumi mənası başa düşüldükdən sonra mətni təşkil edən sözlərdən imtina etməyi (*déverbalisation*) və tərcüməni ümumi mənanın başa düşülməsi əsasında etməyi təklif edir (17; 8). Qeyd edək ki, sözügedən nəzəriyyə əsas üç mərhələ və həmin mərhələləri bildirən üç mühüm anlayış üzərində qurulub: başa düşmə (*compréhension*) – sözlərdən vaz keçmə (*déverbalisation*) – yenidən (digər dildə) ifadə etmə (*réexpression*). Bu anlayışlar, həqiqətən də interpretativ nəzəriyyənin mahiyyətini anlamağa kömək edir. M.Ledererin qeyd etdiyi kimi, tərcüməçinin mənbə mətnini anlaması bir xətt üzrə inkişaf edən sözbəsöz proses kimi təsəvvür olunmamalıdır - bu proses, müəllifin təbiriylə desək, “məna vəhdəti”nə əsaslanır: söylənilən fikirlərin kiçicik seqmentləri bir-birinə birləşərək ümumi məna əmələ gətirir (17; 10). Bu nəzəriyyədən çıxış etsək, şübhəsiz ki, tərcümə edən şəxsin məlumatı necə qavraması məsələsi ortaya çıxır: onun özünün təmsil etdiyi sosial mühit, mədəniyyət, eləcə də şəxsi psixoloji keyfiyyətləri və idrakı qabiliyyətləri kimi amillərin nəzərə alınması vacib olur. Göründüyü kimi, interpretativ nəzəriyyə, tərcümə fəaliyyətinin əsas hədəfi olan dillərarası ekvivalentliyə nail olunmasının bir çox dilçilik, sosial, mədəni, koqnitiv məsələlərlə əlaqəli olduğunu daha bariz göstərir.

Bununla belə, qeyd olunan aspektlərin arasında dilçilik, sözsüz ki, xüsusi yer tutur. Məhz dilçilikdə aparılan araşdırmalar, ilk növbədə, dillərarası tədqiqatlar, tərcümələrin həyata keçirilməsini, ümumiyyətlə də lüğət məlumatlarına müraciət edilməsini qaçılmaz edir və bu fəaliyyət əsnasında müvafiq linqvistik problemlər ortaya çıxır. Onu da qeyd edək ki, tərcümə nəzəriyyəçilərinin əksəriyyəti elə dilçilərdir. Tərcüməşünaslıqda tanınmış simalar olan fransız mütəxəssisləri J.-P.Viney və J.Darbelne özlərinin “Stylistique comparée du français et de l’anglais” (“Fransız və ingilis dillərinin müqayisəli üslubiyyəti”) adlı monoqrafiyasında tərcümə problemlərini, dilin üslubi vasitələrinin müqayisəli təhlili baxımından

araşdırırlar (28), tərcümə nəzəriyyəsinin banilərindən olan J.Munen hətta tərcüməni dilçiliyin bir qolu hesab edir (21).

Həqiqətən də, tərcümədə ekvivalentliyin əsasını dilçilik elminin mərkəzi anlayışı olan “leksik vahidin semantikasi” təşkil edir. Sözü, ifadənin mənası, məlum olduğu kimi, müxtəlif semalardan əmələ gəlir. Nitq prosesində, danışan və nitqi qəbul edən şəxsin niyyətindən, psixoloji durumundan, hansı mədəniyyəti, sosial dairəni təmsil etməsindən, digər tərəfdən də leksik vahidin distribusiyasından asılı olaraq, müəyyən semalar aktuallaşa yaxud virtual vəziyyət qəbul edə bilər. İ. Tamba “La sémantique” (“Semantika”) adlı kitabında *table* (“masa”) sözünü təhlil edir və bu nümunə üzərində göstərir ki, həmin söz *table des matières* (“mündəricat”), *table de cuisine* (“mətbəx masası”), *se mettre à table* (hərfi tərcümədə “masaya əyləşmək” kimi tərcümə olunur, əslində “süfrəyə oturmaq”, “nahara başlamaq” kimi başa düşülür) birləşmələrində fərqli mənaları aktuallaşdırır (26; 3). Araşdırmada əks olunan əsas fikirlər - dilçilik semantikasının məqsədinin dillərdə formalar və mənalar arasında yaranan əlaqələri anlamağın olması; formalar və mənalar arasında olan əlaqələrin aydın olduğu qədər çətin izah olunması (26; 61-62) - tərcümədə ekvivalentliyin bir çox problemi ilə səsleşir.

Digər bir fransız tədqiqatçısı P. Gironun qaldırdığı problem isə mənbə və hədəf dilləri arasında formal və semantik asimmetriyanın mövcud olması ilə əlaqədardır. Onun qeyd etdiyi kimi, ünsiyyətin, dildə nəzəri cəhətdən bir söz üçün bir məna tələb etdiyi halda bəzi sözlərin, məsələn, *faire* (« etmək »), *homme* (« insan »), *être* (« olmaq ») lüğətlərdə əlli yaxud altmış mənada təqdim olunması polisemiya problemi yaradır (15; 30). Tərcümə zamanı polisemiya əsaslı bu kimi probleminə, həm də mənşəyi baxımından fərqli sözlərin dil inkişafı prosesində fonetik, morfoloji dəyişikliklərə uğrayaraq eyni forma qəbul etməsi və omonimlərə çevrilərək mənanın başa düşülməsini çətinləşdirməsi əlavə olunur.

Bütün yuxarıda təqdim olunan fikirlər onu göstərir ki, leksik vahidlər bir dildən qarşı dilə tərcümə edilən zaman ortaya bir çox problem çıxır. Ekvivalentin tapılması ilə bağlı yaranan problemlərə, ənənəvi lüğətlərin (ən mükəmməllərinin belə) mövcud mənaları heç də həmişə tam dolğunluğu ilə əks etdirə bilməməsi də aid edilə bilər. Bunu belə izah etmək olar ki, dil, cəmiyyət, ünsiyyət situasiyaları daim yenilənir və inkişaf edir, müvafiq olaraq, yeni söz və ifadələr yaranır, dilin leksik tərkibində semantik dəyişikliklər baş verir, ənənəvi lüğətlər isə bu yenilənmə və inkişafa dərhal cavab verməkdə, ilk növbədə, maddi və fiziki imkanlar (səhifə sayı, söz girişləri və təyinlər üçün ayrılan məkan və s.) səbəbindən çətinlik çəkir. Bu baxımdan, elektron lüğətlər daha geniş funksionallığı sayəsində, leksik-semantik yenilikləri, kontekstdə işlənmələrə dair məlumatları və nümunələri daha çevik əks etdirə bilər. Lakin bu növə aid olan lüğətlər də zəif cəhətlərdən azad deyil.

Qeyd edək ki, elektron lüğətlərin funksionallığı məsələsi, kompüter dilçiliyinin digər problemləri ilə bərabər bir sıra Azərbaycanlı alimlər tərəfindən

araşdırılıb və bu fəaliyyət davam edir. Belə ki, aparıcı alimlər M.Ə.Mahmudov, K.A.Vəliyeva, R.H.Məmmədova, İ.M.Tahirov, M.İ.Heydərova maşın tərcüməsi, təbii dilin emalı, korpus dilçiliyi və milli korpus, kompüter tərəfindən aparılan dillərarası sintaktik əlaqələrin avtomatik təhlili, korpus leksikoqrafiyasında elektron lüğətlərin təqdim edilməsi prinsipləri, mətnlərin avtomatik annotasiyası, sözlüklərin kontekst əsasında təqdim edilməsi, inteqrasiya olunmuş lüğət sisteminin eləcə də hiperəlaqəli axtarış mexanizmi öyrənilməsi, Azərbaycan dilinin milli korpusunun yaradılması, müstəqillik illərində Azərbaycan dilinin qlobal şəbəkəyə inteqrasiyası və elektron lüğətçiliyin yaranması və s. mövzuları mütəmadi araşdırır və əldə etdikləri nəticələri elmi nəşrlərdə dərc etdirirlər. Bu kimi tədqiqatlar ümumiyyətlə kompüter dilçiliyinin inkişafını, bu inkişafın müasir həyatda baş verən elmi-texnoloji proseslərlə həmahəng olmasını, elektron lüğətlərin təkmilləşdirilməsi üzrə işlərin həyata keçirildiyini, belə lüğətlərə tələbatın artmasını göstərir. Xüsusi olaraq ənənəvi və elektron lüğətlərin tədqiqi ilə bağlı əlavə edək ki, filologiya elmləri doktoru, professor M.Ə.Mahmudov lüğətçiliyi (leksikoqrafiyanı) dilçiliyin ən qədim və ən çox istifadə olunan, qeyri-dilçilərin də gündəlik tələbatına çevrilmiş sahəsi kimi xarakterizə edir (18; 64), ənənəvi və elektron lüğətlərin əsas xüsusiyyətlərini araşdırır və elektron məkana qoyulan hər hansı lüğətin elektron lüğət olmaması – bir çox hallarda, kitab formatında internetə yerləşdirilən ənənəvi lüğətlərin olması məsələsinə diqqət çəkir (18; 65). Həqiqi mənada nəzərdə tutulan elektron lüğətlərin təməlini, alimin əsaslandığı kimi, maşın tərcüməsi və süni intellekt sistemlərindən istifadə, terminoloji banklar bazası, müxtəlif biblioqrafik və ensiklopedik məlumatları əhatə edən elektron kartotekalar təşkil edir (18; 69).

Bu gün istifadəçilər həm ənənəvi, həm də elektron lüğətlərə müraciət edirlər və hər iki lüğət növü inkişaf etməkdədir. Lakin istifadə ehtiyatlı yanaşma, bu resurslara etibarın balanslı olmasını, istifadəçilərin linqvistik və ekstralingvistik biliklərə, eləcə də elektron mühitdə interfeyslə işləmək qabiliyyətinə malik olmasını tələb edir.

Ənənəvi və elektron lüğətlər əsasında fransız dilindən Azərbaycan dilinə tərcümələrin təhlili. Təhlil, söz, söz birləşməsi, frazeoloji birləşmə kimi dil vahidləri üzərində həyata keçirilir. Ənənəvi tərcümə çap lüğəti qismində ikicildlik “Yeni Fransızca-Azərbaycanca lüğət” - YFAL (nəşr ili: 2011, 70 000 söz, 200 000 tərcümə vahidi) götürülür. Bu, sözügedən dillər üzrə tərcüməyə dair ən son nəşrə aid və mükəmməl hesab olunan leksikoqrafik mənbədir. Araşdırılan söz və ifadələrin semantik mənasının həcmi fransız dilinin izahlı lüğəti Petit Robert 1 - PR1 (nəşr ili 1986, 60 000 söz, 300 000-dən çox tərcümə vahidi) əsasında dəqiqləşdirilir. PR1 lüğəti, əslində, mütəmadi olaraq yenilənir və istifadəçilərin ixtiyarına təqdim olunur, bu baxımdan, həmin lüğətin ən son illərə aid nəşrləri də mövcuddur. Bizim, məhz XX əsrin sonlarında işıq üzü görən versiyaya üstünlük verməyimiz YFAL

sözlüyünün daha çox göstərilən dövrün nəşrlərinə uyğun gəlməsi və, şübhəsiz, onlardan qaynaqlanması ilə izah oluna bilər.

Elektron lüğətlər olaraq, tədqiqatda, istifadəçilərin ən çox sorğuladığı və 100-dən çox dil arasında tərcümələr edən Google Translater - GT və Yandex Translate –YT, dünyanın bütün dilləri arasında tərcümələri dəstəklədiyini iddia edən Glosbe, eləcə də özlərini dəqiq tərcüməçi kimi təqdim edən Deepl Translate - DT və OpenL kimi lüğətlər istifadə olunur. Hər iki dil üzrə lüğətlərin tərcümələri təsvir olunur, qarşılaşdırılaraq müqayisə və təhlil olunur. Söz vahidi olaraq *ciel* – “səma” leksemi götürülür.

Ənənəvi çap lüğətləri əsasında aparılan təhlil. YFAL *ciel* sözünü isim və onun qrammatik omonimi nida kimi tərcümə edir, isim kimi kişi cinsinə aid olduğunu bildirir, cəm formasının düzəlməsi istisna hal təşkil etdiyindən, həmin formanı (*cieux*), müvafiq sözün dörd mənasını, hər mənaya uyğun istifadə nümunələrini, frazeoloji birləşmələri təqdim edir.

Sözügedən leksik vahidin birinci (əsas) mənası *səma*, göy-dür. Bu mənə əsasında fransız dilində bir sıra qeyri-sabit və sabit birləşmələrin olması nəzərə çatdırılır: *couleur bleu de* ~ “açıq-göy rəngli”, “hava rəngli”; ~ *bas* “tutqun səma”; *sous le* ~ “bu dünyada”; *sous d’autres ciex* “özgə diyarlarda”; *tomber du* ~ “göydən düşmək”, “qəfil görünmək”, “birdən peyda olmaq”; *eau du* ~ şair. “yağış”; *être au septième* ~ “göyün yeddinci qatında olmaq”, “nə etdiyini bilməmək”; *élever au* ~ “çox tərifləmək”, “tərifini göylərə qaldırmaq”; *remuer ~ et terre* “bütün imkanlardan istifadə etmək”; *entre ~ et terre* “yerlə göy arasında”; *à ~ ouvert* “açıq səmada”, “havada”, “açıq yolla, üsulla”; *une piscine à ~ ouvert* “üstü açıq hovuz”.

Sözün ikinci mənası ilə bağlı onun, cəm halında işlənersə, *ciels* formasını qəbul etdiyi və “dam”, “qübbə” kimi tərcümə olunması bildirilir. Bu sözün, daha çox (şaxtada, daş karxanasında) texniki anlayış bildirməsi qeyd olunur.

Üçüncü mənə, ~ *de lit* ifadəsi əsasında reallaşır və Azərbaycan dilinə “bəzəkli talvar”, “taxt-rəvan” kimi tərcümə olunur.

Dördüncü mənə ilə bağlı da təhlil olunan sözün cəm formasının –s şəkilçisi ilə düzəldiyi (*ciels*) və “iqlim” mənasını verməsi məlum olur: ~ *tempéré* “mülayim hava, iqlim”.

Bunlar, isim formasının mənalarıdır.

Nida olaraq *ciel* sözü “ay Allah!” kimi, *juste ~!* ifadəsi “ilahi!”, “ay Allah”, “Xudaya!”, “ey ədalət sahibi” variantlarında tərcümə olunur.

Göründüyü kimi, söhbət mənaları bir-birilə metaforik və metonomiya əlaqələri ilə bağlı olan sözdən gedir. Onun üç (1-2-4) mənasının Azərbaycan dilində birbaşa (söz - söz) ekvivalenti var. Üçüncü mənada, bu leksem fransız dilində müstəqil işlənmir və ismi birləşmənin tərkibinə daxil olur. Fransız dilində, müvafiq realiyanın bildirdiyi əşya - taxtın, yatağın üzərində quraşdırılan, parça, tül, taxta yaxud başqa materialdan hazırlanan xüsusi örtük - *ciel* sözünün sayəsində metaforik

tərzdə adlandırılmış olur. Beləliklə, fransız dilində birləşmənin əsasını obrazlılıq təşkil etdiyindən səma obrazı poetik metafora kimi çıxış edir. O, mühafizə olunan, kənar gözdən uzaq olan bir məkan, insanın daxili aləmi ilə xarici aləm arasında bir sərhəd, daxili hissələri yaşamaq, xəyallara dalmaq imkanı kimi başa düşülür. İfadənin ekspressivliyi kifayət qədər güclüdür.

Azərbaycan dilində mürəkkəb söz olan “taxt-rəvan” vahidinin “rəvan” elementi fars mənşəli sözdür və “gedən” (hərəkət edən) mənasını daşıyır (12; 512). Ümumilikdə, “taxt-rəvan” sözü, keçmiş zamanlarda imkanı təbəqəyə aid olan insanları bir yerdən başqa yerə aparmaq üçün istifadə edilən üstüörtülü səyyar nəqliyyat vasitəsini bildirirdi. Göründüyü kimi, tərcümədə səma obrazı itir və daha çox funksionallıq keyfiyyəti əsasında formalaşan başqa obraz canlanır, leksik vahidin ekspressivliyi zəifdir. Beləliklə, tərcümə ekvivalentliyi baxımından, mənbə dilin mənası, obrazlılıq amili əsasında, hədəf dildə bir qədər transformasiya olunmuş şəkildə əks olunur: strukturuna görə, fransız dilinə aid olan üçelementli (təyin olunan isim *lit* “çarpayı”, “yataq”; müvafiq əşyanın xüsusiyyətini bildirən isim *ciel* və mənsubluq əlaqəsini yaradan sözünü *de* - maraqlıdır ki, bu sözünün işlənməsi fransız dilinin qrammatik qaydalarına uyğun deyil, çünki təyin olunan ismin qarşısında *de* sözünü artiklla birləşərək işlənməli idi) frazeoloji birləşmə hədəf dildə mürəkkəb sözlə ifadə olunur. Təsəvvür olunan obrazların fərqliliyi iki dildə mənanın fərqli olmasına və sözügedən birləşmənin fransız və Azərbaycan dillərində fərqli ekspressivlik gücünə malik olmasına gətirib çıxarır. Bu səbəbdən, ekvivalentlik nisbi kimi dəyərləndirilə bilər. Qeyd edək ki, YFAL üçüncü mənanı həm də “bəzəkli talvar” kimi tərcümə edir. Lakin bu məna fransız dili ifadəsinin ilkin mənasından xeyli uzaqdır. Burada, “yataq” deyil “günəşdən, yağışdan qorunmaq və ya başqa məqsədlər üçün dirəklər üzərində qurulmuş üstüörtülü kölgəlik”, “çardaq”, “evin girəcəyində qapıya yapışmış üstüörtülü yer”, “tənək üçün dirəklər üstünə nazik taxtalar, borular düzülən və ya məftil çəkilən qurğu” (9; .259) kimi anlayışlar ifadə olunur. Mənbə və hədəf dildə məna yaxınlığı yalnız “üstüörtülü qurğu” seması sayəsində təmin olunur, qurğunun təyinatı isə tam fərqlidir. Azərbaycan dilindəki “bəzəkli talvar” ifadəsi ekspressivlik baxımından neytraldır və müvafiq tərcümə mənbə dilə nəzərən uzaq ekvivalent kimi dəyərləndirilə bilər.

Təhlil olunan *ciel* sözünün dördüncü mənası YFAL-də “iqlim” kimi tərcümə olunur. Belə tərcümə, meteoroloji dəyişikliklərin baş verdiyi atmosferin, məkan olaraq, səma obrazında təcəssüm olduğunu göstərir və ayrı-ayrı bölgələrin və ölkələrin hava durumunu bu cür bədii tərzdə ifadə edir. Fiziki və konseptual əlaqələrə əsasən, səma atmosferin bir hissəsi olduğundan, *ciel* sözünün “iqlim” mənasının metonimiya kimi əmələ gəldiyini söyləmək olar. Məcəzi mənada, iqlim anlayışı həm də müəyyən mühidə hökm sürən abu-havanı bildirir.

Ciel sözünün, nida kimi işlənməsi danışmaq üslubuna xasdır. Onun Allah obrazı ilə əlaqələndirilməsi isə insanın fəvqəlbəşər təsəvvürlərinə söykənir. Bu

təsəvvürlərə əsasən, səma həmişə əlçatmaz hesab olunur, işıq, yağmur, bəladan mühafizə etmə hissilə assosiasiya olunur. Belə təsəvvürlər həm də Allahın mərhəməti, ucalığı ilə əlaqələndirilir, Allahın reallığını təcəssüm edir: səma da Allah da əlçatmazdır, hər şeydən üstündür, hər şeyin fəvqündədir. Bundan başqa, səmanın sonsuz olması Yaradanın da fəvqəlbəşər olmasına istinad edir. Bu mənaların əsasında, tərcümədə əks olunan ekvivalentliyin assosiativ əlaqələrə söykəndiyini söyləmək olar.

Beləliklə, YFAL əsasında fransız dilinə aid olan *ciel* sözünün Azərbaycan dilindəki tərcüməsi, onun müxtəlif mənalarının olduğunu göstərir, bu sözü kifayət qədər dolğun semantik həcmdə təqdim edir, iki dil arasında bir sıra ekvivalentlik növlərinin mövcud olmasını aşkara çıxarır. Lakin sual yarana bilər ki, araşdırılan sözün mənəbə dildə mövcud semantikasi tərcümə lüğətində tam həcmdə əks olunubmu? Bu suala verilən cavabdan asılı olaraq, iki dil arasında ənənəvi çap lüğətləri (tərcümə / izahlı) əsasında müəyyən bir leksik vahidin müvafiq dillərdə ümumilikdə ekvivalentliyinin dərəcəsi barədə fikir formalaşa bilər.

Təbii ki, PR1 izahlı lüğət olduğundan onun təqdim etdiyi məlumatlar bir qədər fərqli təyinatlıdır. Bu mənada, PR 1-də *ciel* sözünün tələffüzü, qrammatik kateqoriyaları, tarixi mənşəyi haqda məlumatlar öz əksini tapır, semantik mənaları, istifadə nümunələri və işləndiyi birləşmələr əhatəli şəkildə təqdim olunur. Burada məqsəd, müvafiq anlayışa dair bütün mümkün mənaları çatdırmaqdır. Lüğət maddəsinin strukturu YFAL-da təsvir etiyimiz strukturla, əsasən, eynidir, yəni omonim formalar (isim / nida) fərqli bəndlər altında verilir, lakin burada, *ciel* sözünün cəm formasının ikinci variantda (*ciels* kimi) işlənməsinə dair mənaları (YFAL-da 2-ci və 3-cü mənə) ayrı bir bənd kimi təqdim olunur. Bu cür bölgü, qeyd olunduğu kimi, qrammatik formanın cəm halında xüsusi işlənməsini nəzərə çatdırmaq məqsədi daşıyır və izahlı lüğətin əsas təyinatına uyğun hesab edilə bilər.

Ciel sözü, ilk növbədə, səma anlayışını bildirməsi üzrə təyin olunur, bu mənə, eləcə də məcazi mənalar, üslubi işlənmələrə dair fransız dilində ən çox rast gəlinən birləşmələr təqdim olunur, bədii ədəbiyyatdan götürülmüş nümunələr və sözün semantik və üslubi sinonimlərinə çarpaz istinadlar verilir. Məsələn, daha poetik mətnlərdə rast gəlinən söz *firmament* “göy qübbəsi”; günəşin qalxması və batması yerini bildirən *occident, orient* “qərb”, “şərq”; “yağış” mənasını yenə də poetik üsluba uyğun bildirdiyinə görə *pluie* və s. sinonimlərə istinadları qeyd etmək olar. Göründüyü kimi, müəlliflər *səma* anlayışının bütün xırda mənalarına, bundan başqa da, müxtəlif şəraitdə (günün çağı, iqlim və s.) mövcud olan rəng çalarlarına, kosmik məkan kimi əlamətlərinə və s. diqqət yetirməyə çalışırlar, uyğun nümunələri təqdim edirlər. PR1-də verilən söz maddəsi barədə daha geniş təsəvvürün olması üçün qeyd edək ki, *ciel* sözünün atmosferik şəraiti bildirən birləşmələrdə işlənməsinə dair 18 hal qeyd olunur. Bunlar, *ciel bleu* “mavi”; *d’azur* “lacivərd rəngində”; *clair* “aydın”; *pur* “təmiz”; *calme* “sakit”; *serein* “açıq”; *brumeux* “dumanlı”; *brouillé* “tutqun”;

nuagé “buludlu” və s. birləşmələrdir. Bu kimi leksik vahidlər, əsasən qeyri-sabit birləşmələrə aid olduğundan sözlər öz əsas mənasını qoruyub saxlayır və onları tərcümə lüğətinə xüsusi daxil etməyə ehtiyac olmur. Bu baxımdan, sözügedən birləşmələrin YFAL lüğətinə daxil edilməməsi əsaslı hesab oluna bilər.

Sözün omonim forması üçün üç məna təqdim olunur: 1. Səmanın analoqu olaraq, “Allahların, fəvqəltəbii qüvvələrin məskəni” mənası - burada da *ciel* sözünün müxtəlif birləşmələrdə qəbul etdiyi mənalara dair çarpaz istinadlar öz əksini tapır: *mériter le ciel* hərfi mənada “səmaya layiq olmaq” – ümumişlək mənada isə “Cənnəti qazanmaq” ifadəsi üçün *Paradis* “Cənnət” sözünə çarpaz istinad verilir; 2. “Möminlər üçün layiq görülən əbədi həyat”; 3. “Allaha səcdə”, “ilahi qüvvə”, “tale”.

Ciel sözünün isim və nida kimi mənalarının YFAL və PR1 lüğəti əsasında müqayisəsi, onun semantik həcmünün tərcümə lüğətində əsasən əks olunduğunu söyləməyə imkan verir. YFAL məlumatlarında olan əskiklikləri isə lüğətlərin təyinat xüsusiyyətlərinin fərqli olması ilə izah etmək və, buna uyğun olaraq, YFAL-da təməl məlumatların ümumiləşdirilmiş şəkildə təqdim olunmasını iddia etmək mümkündür.

Elektron lüğətlər əsasında aparılan təhlil. GT lüğətində *ciel* sözü üçün həyata keçirilən axtarış nəticəsində ekranda Azərbaycan dilində “səma” leksik vahidi, onun fransız dilində tələffüzü və *le ciel est bleu, le ciel est couvert* ifadələri əks olunur. YT - “göy” tərcüməsini, eləcə də əlaqəli sözləri ekrana çıxarır: *firmament, palais, voûte, coupole, dais, baldaquin, plafond*. Qeyd edək ki, çarpaz istinadlar kimi təklif olunan bu leksik vahidlərin heç də hamısının tərcüməsi doğru və “səma” mənasına uyğun deyil. Belə ki, YT tərəfindən *le ciel* sözünə yaxın hesab edilən *palais* “saray” ləkseminin tərcüməsi doğru olsa da, əslində, “səma” ilə əlaqəsi yoxdur, ona görə də semantik cəhətdən uğursuz ekvivalentdir; *coupole* “gümbəz” (çox güman ki, “kümbəz” nəzərdə tutulur) sözü ilə əlaqədar, onun orfoqrafik cəhətdən qüsurlu olması bildirilməlidir; *plafond* “tavan” metaforası yeganə uyğun ekvivalent hesab edilə bilər. Ümumilikdə isə nəzərdən keçirilən tərcümələr anlaşılındır.

Digər çarpaz istinadlar - *firmament* “göy tonozu”; *voûte* “tonoz”; *dais* “Valans”; *baldaquin* “Valans” ləksemləri üçün YT-də təklif olunan tərcümələr isə ümumiyyətlə Azərbaycan dilinin leksikasına yaddır və cəfəng ekvivalentlər kimi dəyərləndirilə bilər. Təəssüf ki, avtomatik tərcümənin məhsulu olan belə tərcümələr heç də istifadəçilərin işinə yararlı hesab edilə bilməz.

Ciel sözünə dair apardığımız araşdırmaya DT və OpenL lüğətlərinin də tərcümələrini əlavə edək: bunlar, müvafiq olaraq, “göy” və “səma” variantlarıdır.

Birləşmələrin tərcüməsinə gəldikdə, yuxarıda YFAL əsasında edilən tərcümələri elektron lüğətlərin versiyaları ilə müqayisə edək: *sous d'autres cieux* – “başqa diyarlarda” (YFA) – “başqa səmaların altında” (GT) – “başqa səmaların altında” (Glosbe) – “digər göylərin altında” (YT) – “başqa iqlimlərdə” (Deepl) – “başqa səmalarda” (OpenL); *eau du ciel* – şair. “yağış” (YFAL) – “göydən su” (GT) - “göydən gələn su”, “göydən su” (Glosbe) – “göydən su” (YT) – “yağış suyu”

(Deepl) – “səmanın suları” (Open L); *être au septième ciel* – “göyün yeddinci qatında olmaq”, “nə etdiyini bilməmək” (YFAL) – “yeddinci göydə olmaq” (GT) – “yeddinci göydə olmaq” (Glosbe) – “ayın üstündə olmaq” (YT) – “yeddinci göylərdə olmaq” (Deepl) – “yeddinci göydə olmaq” (Open L); *remuer ciel et terre* – “bütün imkanlardan istifadə etmək” (YFAL) – “göyü və yeri hərəkət etdirin” (GT) - “göyü və yeri silkələmək” (Glosbe) – “göy və yer qarışdırın” (YT) – “göyü də yeri də hərəkətə gətirmək” (Deepl) – “göyü və yeri alt-üst etmək” (Open L); *ciel de lit* – “bəzəkli talvar”, “taxt-rəvan” (YFAL) – “çardağ” (GT) – “yataq otağı” (Glosbe) – “göy yataq” (YT) – “dam örtüyü” (Deepl) – “çarpayı baldaxanı” (OpenL); *Ciel!* – “Ay Allah!” (YFAL) – “Göy” (GT) - “Səma!” (Glosbe) – “Göy!” (YT) – “Vay be!” (Deepl) – “Səma!” (OpenL).

Ciel sözü, eləcə də onun işləndiyi qeyri-sabit və frazeoloji birləşmələrin ənənəvi və elektron lüğətlər əsasında Azərbaycan dilinə tərcümələrinin araşdırılması belə nəticəyə gəlməyə vadar edir ki, YFAL, istifadəçilərə sözün mənalarının hədəf dildə çatdırılmasına qarşı yüksək məsuliyyət və dəqiqliklə yanaşır, araşdırılan sözün həm əsas, həm də məcazi mənalarını, hansı üsluba aid olması barədə məlumatı, işlənməyə dair nümunələri təqdim edir və bu məlumatlar araşdırılan sözün mənbə dildəki ən nüfuzlu izahlı lüğətinin məlumatları ilə eynilik təşkil edir. Elektron lüğətlər isə tək söz üçün əsas mənanı verməklə kifayətlənir və, nəticədə, istifadəçilər axtarışa verdikləri sözün semantik mənasına dair geniş məlumat əldə edə bilmirlər.

Nəticə. Aparılmış təhlil onu deməyə əsas verir ki, ənənəvi çap lüğətinə aid olan YFAL-ın təqdim etdiyi məna və məlumatlar fransız dilinin izahlı lüğətində verilən məlumatlara uyğundur, elektron lüğətlər isə axtarışa verilən sözlə bağlı məhdud məlumatları əks etdirir, birləşmələri hərfi tərcümə etməyə meyllidir, bu da, bir çox hallarda uyğunsuz və hətta mənasız, cəfəng ekvivalentlər meydana gətirir. Bu qənaəti həm semantik mənaya, həm də qrammatik formaların və sintaktik əlaqələrin uyğunluğu məsələsinə şamil etmək olar. Sözügedən fakt elektron lüğətlərin tərcümələrinə ehtiyatla yanaşmağı və istifadəçilərdə dil səriştəliliyinin, eləcə də sosial, mədəni dünyagörüşünün olmasını tələb edir.

Sonda, məqalənin başlanğıcında verilən suallara cavab olaraq deyə bilərik ki, söz və birləşmələrin qarşı dildə ekvivalentini ümumiyyətlə tapmaq olar, bu ondan asılıdır ki, həmin ekvivalentlər hansı dil vasitələri ilə ifadə olunur və mənbə dilin leksik vahidlərinin semantikasını nə dərəcədə dolğun çatdırır, obrazları tam dəqiqliklə canlandırır və üslubi funksiyaları olduğu kimi təmin edə bilər. Bu baxımdan, aparılmış tədqiqat əsasında ekvivalentlərin aşağıdakı növləri müəyyən edilmişdir: tam ekvivalentlər; semantik cəhətdən asimmetrik ekvivalentlər; struktur cəhətdən asimmetrik ekvivalentlər; fərqli funksionallıq daşıyan ekvivalentlər; fərqli obrazlara söykənən ekvivalentlər; assosiativ əlaqələrə söykənən ekvivalentlər; uzaq ekvivalentlər; semantik cəhətdən uğursuz ekvivalentlər; orfoqrafik cəhətdən uğursuz ekvivalentlər; cəfəng ekvivalentlər.

Ədəbiyyat

1. Бабалова Г.Г. Проблема эквивалентности перевода и переводческие трансформации – Омский государственный университет путей сообщения – Раздел 1. Филологические науки, 2017. - <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-ekvivalentnosti-perevoda-i-perevodcheskie-transformatsii/viewer> - с.23-28
2. Бархударов Л.С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). – М.: Международные отношения, 1975. – 240 с.
3. Дмитриева Л.Ф., Кунцевич С.Е., Мартинкевич Е.А. Английский для студентов. Курс перевода. – М.: MapT, 2005. – 304 с
4. Казакова Т.А. Практические основы перевода. English – Russian. Учебное пособие - СПб: Союз, – 2001. – 320 с
5. Клишин А.И. Практика перевода английских текстов. Пособие для всех – СПб: ИД «АНДРА», 2003. – 96 с.
6. Козеренко Е.Б. Проблема эквивалентности языковых структур при переводе и семантическом выравнивании параллельных текстов – Труды международных конференций «Диалог 2006 - chrome-extension://efaidnbmnnnibpajpcgclclefindmkaj/https://dialogue-conf.org/media/2055/kozerenkoe.pdf – 7 стр
7. Комиссаров В.Н. Теория перевода. – М.: Высшая школа, 1990. – 125 с.
8. Якобсон Р.О. О лингвистических аспектах перевода // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М., 1978. – с.16-24 - <http://www.philology.ru/linguistics1/jakobson-78.htm>
9. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti dörd cildə. C.IV. – Bakı, “Şərq-Qərb” Nəşriyyat evi, 2011. – 711 s.
10. Catford J.C. A linguistic theory of translation. An essay in applied linguistics. – Oxford University Press, 1965. – 104 pp. - chrome-extension://efaidnbmnnnibpajpcgclclefindmkaj/https://ia601602.us.archive.org/13/items/J.C.CatfordALinguisticTheoryOfTranslationOxfordUniv.Press1965
11. DeepL Translator - <https://www.deepl.com/en/translator>
12. Ərəb və fars sözləri lüğəti. (Redaksiya heyəti: Abdullayev B.T., Orucov Ə.Ə., Şirvani Y.Z.). - Bakı. - 1966. - 1036 s.
13. Glosbe - <https://glosbe.com/fr/az>
14. Google Translator - <https://www.google.com/search?q=Google+translator&oq>
15. Guiraud P. La sémantique. – Presse Universitaires de France, Paris, 1969. – 126 pp.
16. Heydərova M.İ., Məmmədova R.H. Azərbaycan dilinin elektron lüğətləri. / “Müstəqillik illərində üslubların inkişafı və dilin lüğət tərkibinin zənginləşmə

- istiqlamətləri” mövzusunda respublika elmi konfransının materialları, 25-26 dekabr 2018-ci il, 2019, s.231-234
17. Lederer M. Interpréter pour traduire - La théorie Interprétative de la traduction (TIT) – Equivalences / Année 2016 / 43-1-2 / p. 5- 30 - https://www.persee.fr/doc/equiv_0751-9532_2016_num_43_1_1479
 18. Mahmudov M.Ə. Kompüter dilçiliyi – Bakı, « Elm və təhsil », 2013. – 356 s.
 19. Mahmudov M.Ə., Tahirov İ.M., və b. İnteqrasiya olunmuş elektron lüğətlər sistemi Azərbaycan dilinin milli korpusunun yaradılmasında bir mərhələ kimi. / Türkologiya №1, Bakı, 2019, s.66-80
 20. Məmmədova R.H. Dil korpuslarında elektron lüğətlərin verilməsi üsulları. Filologiya məsələləri №4, 2019, Bakı, s.168-179
 21. Mounin G. Les problèmes théoriques de la traduction. – Editions Gallimard, 1963. – 298 pp.
 22. Nida E. Towards a Science of Translation. – 1964. – 34 pp. - chrome-extension:///2014/01/towards-a-science-of-translating-nida.pdf
 23. OpenL - <https://openl.io/ru>
 24. Petit Robert 1 Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Rédaction dirigée par A. Rey et J. Rey-Debove . – 1986. - Paris-XIe, Le Robert – 107, avenue Parmentier. – 2175 pp.
 25. Pym A. Explorations des théories de la traduction (tr. en français faite par H. Jacomard). - Intercultural Studies Group –Tarragone, Espagne, 2024. – 210 pp. – file:///C:/Users/Xadica/Downloads/2024_explorations_3_6.pdf[ekvivalentlik](#)
 26. Tamba- Mecz I. La sémantique – PUF, Paris, 1988. - 131 pp. - <https://ru.scribd.com/document/560341947/Tamba->
 27. Vəliyeva K. Kompüter dilçiliyinə giriş. – Bakı «Elm və təhsil», 2018. – 384 s.
 28. Vinay J.-P. et Darbelnet J. Stylistique comparée du français et de l’anglais. Méthode de traduction. – Paris, Didier, 1958. – 1958. – 332 pp. - <https://ru.scribd.com/document/474902214/Vinay-et-Darbelnet-Stylistique-comparee-du-fr> Yeni Fransızca-Azərbaycanca lüğət” - YFAL (nəşr ili: 2011, 70 000 söz, 200 000 tərcümə vahidi) [ancais-et-de-l-anglais-pdf](#)
 29. Yandex Translate - <https://translate.yandex.com/>
 30. Yeni Fransızca-Azərbaycanca lüğət” 2 cildə. Redaktorlar: dos. H.Rəhimov, prof. Ç.Babaxanova, C.Talıbov. C1 – Bakı, “Kövsər” Nəşriyyatı, 2011. – 1275 s.

THE ISSUE OF EQUIVALENCE IN TRANSLATION AND LINGUISTIC PROBLEMS

Summary

The problem of interlingual equivalence is explored in the article based on the fact that translation activity often forms the basis of linguistic research and at the same time uses linguistic data as a source. A review of the literature on this topic shows that equivalence is a multidimensional concept and has linguistic, social, cultural and cognitive aspects. Since interlingual equivalence is determined primarily based on the lexicographic material and in modern conditions electronic dictionaries are more in demand data from traditional and electronic dictionaries is compared and an analysis of relevant problems is carried out.

Keywords: equivalence, linguistic problems, traditional dictionaries, electronic dictionaries, structural equivalence, semantic equivalence

ВОПРОС ЭКВИВАЛЕНТНОСТИ В ПЕРЕВОДЕ И ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ

(Исследование, проведённое на основе традиционных и электронных словарей азербайджанского и французского языков)

Резюме

Проблема межъязыковой эквивалентности исследуется в статье, исходя из призм того, что переводческая деятельность зачастую составляет основу лингвистических изысканий и в то же время использует в качестве источника лингвистические данные. Обзор литературы по данной теме показывает, что эквивалентность является многоаспектным понятием и имеет языковую, социальную, культурную и когнитивную направленность. В связи с тем, что межъязыковая эквивалентность определяется прежде всего на основе лексикографического материала, а в современных условиях электронные ресурсы более востребованы, проводится сравнение данных традиционных и электронных словарей, а также анализ возникающих проблем.

Ключевые слова: эквивалентность, лингвистические проблемы, традиционные словари, электронные словари, структурная эквивалентность, семантическая эквивалентность

Rəyçi: f.e.n., dosent Elmira Fərəcullayeva